

והעיקר, לא לפחד כלל! */ פרופ' אביעד הכהן, נשיא המרכז האקדמי "שערי מדע ומשפט" ועמית מחקר בכיר במכון ון ליר בירושלים.

למן תקופת המקרא עבר המשפט העברי תמורות מפליגות, שהתאימו אותו לנסיבות הזמן, המקום והעניין. לא עוד סקילה או עבדות, כן לכבוד האדם וחירותו, לשוויון ולחופש ביטוי.

החירות והשוויון, מדינת ישראל ממשיכה, גם בשנתה השבעים, להיות קרן אור במרחב המזרח תיכוני בכל הנוגע לחירויות האדם ושמירת זכויותיו.

ולא שאין עוד מה לתקן. יש הרבה. אבל הנבואות השחורות משחור על "קץ זכויות האדם" רחוקות מלהתגשם כרחוק מזרח ממערב. גם אתאיסט מושבע, צריך רק להתבונן במספר הפעמים שבהן הכריזו 'נביאים' שונים על "מות הדמוקרטיה" במדינת ישראל כדי להתחיל להאמין בתחיית המתים.

בניגוד לנבואות הזעם, המשודרות השכם והערב בערוצי התקשורת, מדינת ישראל עדיין אינה תיאוקרטיה. רחוק מכך. לא-יהודים, נשים, מהגרי עבודה, בני הקהילה הלהט"בית, ובני מיעוטים אחרים נהנים מזכויות אזרח רחבות ביותר (וטוב שכך). וגם אם טרם הגענו לשוויון המיוחל בכל המישורים מובטחנו שיימשך המאמץ המתמיד לשם השגתו.

מחללי שבת ונואפים אינם נסקלים ברחובה של עיר, נשים בישראל עדיין אינן מכוסות ברעלות, מספר העסקים שפתוחים בימי המנוחה הולך וגדל, וחופש הביטוי - שלא לדבר על חופש השיסוי והפקרות השמעתם של דברי בלע, ביזוי והסתה הפוגעים פגיעה אנושה בכבודו של אדם ובשמו הטוב ועשויים ליטול את נשמתו - פורחים יותר מתמיד. החשש שמא השימוש במשפט העברי יביא להקמת מדינת הלכה פונדמנטליסטית נוספת במזרח התיכון התבדה באחת.

הצעות חוק שונות שהועלו בשנה האחרונה על סדר יומה של הכנסת, ובהן הצעת תיקון לחוק יסודות

עוד לפני למעלה מיובל שנים, קרא פרופ' מנחם אלון, לימים המשנה לנשיא בית המשפט העליון, קריאה גדולה לעמיתיו: "מהו הפחד המשוונה הזה האופף אותנו? האם לא השתנה משהו מבחינת יחסנו וגישתנו למשפט העברי ולאוצרותיו במשך שנים אלה,

ששוב לא נראה בו מעין תורת הסוד, בבחינת רזין דרזין, שכן תמותה רגיל מונע את רגליו ממנה?".

בשנים שחלפו מאז נכתבו מאות ספרים ומאמרים בשדותיו השונים של המשפט העברי, אלפי דפים שבהם אצור עושר עצום וחומר רב לשילוב המשפט העברי במשפט המדינה היהודית והדמוקרטית.

בד בבד, עיגנו חוקים שונים עקרונות יסוד מן המשפט העברי במסכת חוקי המדינה, תוך התאמתם למציאות בת ימינו. מאות, אם לא אלפי פסקי דין, בכל ערכאות השפיטה, שילבו את מקורות המשפט העברי בפסיקתם, ולא אחת אף הסתמכו עליהם לשם הכרעת הדין ולא רק כ"עיתור סופרים" ולשם השראה בעלמא.

וראה זה פלא: כדור הארץ ממשיך לנוע על צירו. השמש ממשיכה לזרוח. חופי הים והקניונים ממשיכים להיות מלאים עד אפס מקום בימי המנוחה. והנהרות ממשיכים לזרום, דבר יום ביומו.

למרות שלל הנבואות החוזרות ונשנות על "קץ הדמוקרטיה", "מות חופש הביטוי", "תום עידן

* דברים שנכתבו בעקבות הצעת חוק יסודות המשפט (תיקון - עקרונות המשפט העברי), התשע"ה-2014, והצעת חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי.

דבר ראש לשכת עורכי הדין בישראל

עו"ד אפי נוה

חברות וחברים יקרים,

מוגש לכם בזאת הגיליון החדש של שו"ת ועוד. גיליון זה, היוצא לאור בימים בהם מציינת מדינת ישראל 70 שנה להקמתה, מדגיש עוד יותר את חשיבותו של המשפט העברי בנוף מערכת המשפט ומאפשר לציבור עורכי הדין להיחשף לתחומים מרתקים השזורים בו.

גולת הכותרת של לשכת עורכי הדין, העושה כל מאמץ להאדיר את חשיבותו של המשפט העברי, באה לידי ביטוי בסמינריון למשפט עברי שקיימנו לאחרונה בנצרת. בגיליון זה תוכלו לקרוא על התובנות החשובות שהושגו בו ובכלל זה על התייחסותו של היועץ המשפטי לממשלה, ד"ר אביחי מנדלבליט, לסוגיית עדי המדינה ברוח המשפט העברי. "גם על פי המשפט העברי ניתן להרשיע על פי עדות עד מדינה" - קבע היועץ במשובש שעסק בנושא.

מאמרים נוספים המובאים כאן עוסקים בזוויות מעניינות של המשפט העברי בכל הנוגע לסוגיות הנמצאות על סדר היום הציבורי, ובכלל זה בשאלה

כיצד מתייחס המשפט העברי לנושא קבלת מתנות בידי אישי ציבור? כמו כן, מפורטים בגיליון זה ממצאי מחקר של אוניברסיטת בר אילן שעוסק במשפט העברי וזווית יוצאת דופן ומעניינת על נושא מעמד היילוד מתרומת זרע לרווקה. מאמרים אלו

ואחרים פותחים צוהר חשוב לנושאים המעסיקים את כלל ציבור עורכי הדין.

גיליון שו"ת ועוד מהווה חלק בלתי נפרד משרשרת פעולות חשובות שאנו בלשכת עורכי הדין מבצעים בדרך למימוש אחת ממטרות העל שלנו - שילוב המשפט העברי במערכת המשפט הישראלית.

בברכת חג עצמאות שמח

ראש לשכת עורכי הדין,

אפי נוה, עו"ד

דברי ברכה

עו"ד פסיכולוג ד"ר (קרמינולוגיה) ינון היימן-יו"ר מחוז ת"א | עו"ד אבי חימי-יו"ר מחוז מרכז (בהקמה)

חברות וחברים יקרים,

אנו מקדמים בברכה את עלון המשפט העברי גיליון מספר 18, המבקש לתת ביטוי לפן המיוחד של עולם המשפט בזיקתו למשפט העברי ויישומיו במשפט הישראלי. המשפט העברי הינו אחד הביטויים היפים ביותר של תרבות יהודית ודמוקרטית ואנו רואים בו נכס תרבותי. לאור חגיגות 70 שנה למדינת ישראל שיתקיימו השבוע אנו רואים ביתר שאת את הצורך לפעול למען לקידום של עורכי הדין הדתיים והמסורתיים במסגרת לשכת עורכי הדין ומזמינים אתכם לקחת חלק בכל פעילות ברוכה שכזו. כמו-כן נמשיך לפעול לקידום המשפט העברי, והטמעת עקרונותיו במערכת המשפט בישראל.

במסגרת תפישת עולם זה, ימשיכו מחוז ת"א ומחוז מרכז, בהנחיית ראש הלשכה, עו"ד אפי נוה, לפעול להעצמת המשפט העברי ולחשוף את ציבור עורכי הדין למאגרי המידע החשובים הקיימים בו.

הגיליון כולל מאמרים מאת פרופ' אביעד הכהן, מאת עו"ד הרב צבי קנול, עו"ד ד"ר ניסן שריף, פרופ' עו"ד הרב יצחק כהן, ועוד...

במחוזות ת"א והמרכז התקיימו בשנה האחרונה עשרות פעילויות שכללו בין היתר: סמינריון משפט עברי שהתקיים בנצרת, ועדת משפט עברי בחגיגות המימונה, ערבי עיון, השתלמויות ואף כנסי סופשבוע ואירועי תרבות פנאי בהשתתפות מאות עורכי דין דתיים, מסורתיים וגם

אבי חימי

ינון היימן

חילוניים. דרך פעילות זו, אנו מאמינים כי עולם המשפט העברי יקבל ביטוי ובמה ראויה, כפי שצריך לקבל. אנו מודים ליו"ר ועדת המשפט העברי, עו"ד יצחק נטוביץ' ולחברי הוועדה: עו"ד חנוך פת, לירז ראש, אפרת רוזנבלט, אביר דין ומיכה גידרון, אשר פועלים בהתנדבות להגברת המודעות והשימוש בעקרונות המשפט העברי בבתי-המשפט.

כמו-כן אנו מבקשים להודות לעורך העלון עו"ד יוסף שטח על עשייתו המיוחדת ועל הרצון העמוק לחשוף את ציבור עורכי הדין לנפלאות המשפט העברי.

בברכת חברים,

עו"ד ינון היימן-יו"ר מחוז ת"א

עו"ד אבי חימי-יו"ר מחוז מרכז (בהקמה)

"לכבודו" של המשפט העברי ולא ח"ו לרעתו. ולא נחה דעתם עד שפקפקו ב"צלילות קולו" של המשפט העברי ובהיותו "משפט" שלא ניתן להבינו, מנוון וארכאי, משפט שכביכול "אינו מחובר למציאות", משל היו כל חוקי המדינה הקיימים, על לשונם העמומה, הסבוכה והנפתלת, מובנים לכל אדם וניתנים ליישום על נקלה ללא צורך בתילי תלים של פרשנות המפרנסת משפטנים רבים.

אלמלא היה מדובר במשפטנים בעלי שם, מן השורה הראשונה, עוד היינו חושבים שהבורות מביאה אותם להשמעת דעות כה מביכות וכה מנותקות מהמציאות. משל נותר המשפט העברי המקראי על מכוננו ולא חווה במשך אלפי שנות קיומו התפתחות ויצירה אדירה, תוך כינון מערכות סינון תמידיות שהתאימו אותו ל"מקום, לזמן ולעניין", תוך הכרה בחליפות העתים ותמורות הזמנים. משל טרם בטלו דיני נפשות (טוב, זה קרה "רק" לפני כאלפיים שנה). משל עדיין נסקלים אנשים חטאים ברחובה של עיר דבר יום ביומו. משל לא היו רבים מבני חברת "המשפט העברי" במוסקבה, שבימים אלה מלאו מאה שנה להקמתה, קומוניסטים ואטיאיסטים, שלמרות כפירתם בעיקרי הדת ובבורא עולם ראו במשפט העברי נכס לאומי ולא דת, ראשון במעלה, ודרשו - לא רק ביקשו - לבסס עליו את המשפט במדינה שעתידה לקום מתוך הכרת עקרונותיו הנעלים שמבטאים באופן ראוי את לאומיותם - לאו דווקא דתם - של בני המדינה היהודית.

משל לא תמכו חוקרי משפט דגולים, דוגמת פרופ' גד טדסקי, ממניחי היסוד לחינוך המשפטי בארץ, **בחיוב** כל תלמיד מחקר במשפטים לרכוש ידיעה הגונה במשפט העברי קודם שיוכל להתעטר בכתר "דוקטור למשפטים". משל לא תמכו אישים דוגמת שמעון אגרנט ומשה לנדוי, נשיאי בית המשפט העליון, שלא נחשדו בדתיות יתירה, או אנשים דוגמת השופט חיים כהן (שהגדיר את עצמו "אפיקורס לשם שמים" וכיהן כנשיאה הראשון של האגודה לזכויות האזרח), בהטמעה רבה ומשמעותית של ערכי המשפט העברי בפסיקה ובחקיקה, בלי לראות בו אויבן של זכויות האדם. לא רק שהמשפט העברי לא 'הפריע' לרבים מהם, אלא שהם קראו כל ימיהם ואף עשו למען הטמעתו במשפט המדינה וביסוס ערכיה על מקורותיו העשירים.

כמו בהצעות חוק אחרות, ניתן לחלוק על רציות של הצעות החוק החדשות ולפקפק בתועלתן. אכן, אפשר שהצעות אלה יקבעו את "המשפט העברי" - ולו במישור ההצהרתי והחינוכי - ויסייעו באופן

המשפט, תש"ם-1980, והצעת חוק הלאום, מבקשות - כל אחת בדרכה ובסגנונה - לחזק את מעמד המשפט העברי (בשמו המפורש, לא בכינוי המכובס "מורשת ישראל" שעמימותו מרובה מתוכנו) במשפט המדינה, וקדם את הטמעת **עקרונותיו** - לא פרטיו - במערכות החוק והשפיטה, ולייסד מנגנון שיסייע להפצתו, לימודו והכרתו.

הצעות אלה זכו למתקפה מתוזמנת ומתוקשרת שדוגמתה לא נראתה בארץ שנים רבות. מאמרי מערכת, חוות דעת שהוגשו לוועדת החוקה, מאמרי דעות, ראיונות בתקשורת. הכל נקראו אל הדגל, להצלת המדינה מפני הסכנה הגדולה ששמה "המשפט העברי".

גם בחלופי הזמן, נבואות הזעם וקריאות האזהרה ממשיכות להישמע ברמה, כי נפל פחד היהודים והמשפט העברי עליהם. אנשים שהרציונליות היא לחם חוקם, חוקרי משפט דגולים שההיגיון נר לרגליהם, מזהירים אותנו שוב ושוב שאזכור "המשפט העברי" בחקיקה יוביל היישר, בתוך דקות ספורות ממש, ל"מדינת הלכה" שבה נסקלים כל יום, כל היום, נשים ולא יהודים ברחובות, ועבריינים על מצוות התורה יוצאו להורג בהמוניהם.

כל המלים השמחות של מילון ה'משכילים' השלם, בתרגומו לעברית מודרנית, פרצו שוב בהורה סוערת. "הדתה". "חתול בשק". "משפט מנוון וארכאי שאינו מחובר למציאות". "לא רלוונטי". "פונדמנטליזם". "איראן זה כאן". "כפייה דתית אנטי-מצפונית". "משפט מפלה וגזעני". ולא נחה דעתו של מי מהם עד שלשם חיזוק טיעונו הרציונליים נזקק להחזרת עטרת "פרה אדומה" ליושנה (אפשר ולא נאמין, אך מכל הדוגמאות שבעולם זו הדוגמה שבה בחר אחד ממתנגדיו הבולטים של החוק החדש, משל פרות אדומות מסתובבות בינותינו על כל גבעה ותחת כל עץ רענן, ורק ממתנות לתורן במסלול השחיטה המהיר כדי שאפרן ישמש לטיהור טמאים)

ועוד מלמדים אותנו המתנגדים לתיקון החוק, שהמשפט העברי - שהורתו ולידתו לפני אלפי שנים, אינו מתאים לחברה הדמוקרטית המודרנית; שעקרונות היסוד שלו, ובהם חירות, צדק, יושר ושלוש (ובעקרונות מעין אלה מדבר החוק החדש, לא בעקרונות אחרים מן ההלכה הדתית דוגמת חילול שבת או שמירת דיני הכשרות), אינם ישימים במדינה דמוקרטית; שהלכות שנקבעו בקהילה היהודית בגולה אינם יפים למדינה ריבונית, וכמובן שאי קבלת החוק החדש רק תהיה

זכויות הקניין של היחיד זוכות להגנה גדולה פי כמה, והלא הן ערך יסוד בתורת זכויות האדם.

אכן, בעיני המתנגדים להצעות החוק, כל דבר חקיקה הקיים כיום בחקיקה הישראלית הוא "מובן", "הגיוני", "מתקדם", "הומאני", "מאוזן" ו"ראוי", וכל ערך מערכי היסוד של המשפט העברי הוא "ארכאי", "אנכרוניסטי", "קלריקלי", "גזעני" ו"מיושן".

האמת, כמו תמיד, שונה לחלוטין, והמציאות הרבה יותר מורכבת. אכן, לא כל דעה - ובוודאי לא דעות מיעוט קיצוניות - שנזכרת במקורות המשפט העברי ראויה לאימוץ. ולא כל דעה שהייתה יפה לשעתה ראויה לבוא במניין גם לדורות. בד בבד, לא כל סעיף בחוק הישראלי הקיים הוא כליל השלמות וניצב לתפארת מדינת ישראל וזכויות האדם.

הניסיון להימנע מן האתגר שבחידוש הישן וקידוש החדש מבטא רפיסות, חוסר יושר אינטלקטואלי ובריחה אל עבר מחוזות קלים של בורות ועצימת עיניים.

לתוהים על המניעים את גלגלי המתקפה על המשפט העברי, אני נוהג להזכיר את סיפורו של הסופר, הרב חיים סבתו, על סבו שכיהן כרבה של ארם-צובה (חאלב) שבסוריה. "כשנכנס לכותאב [=חדר], בית ספר לפעוטות] לתלמוד תורה, בן שלוש שנים היה. ופיקח גדול היה. ובכותאב לימדו אותיות אלפא ביתא. לימד המלמד אות אל"ף, וקרא לכל תלמיד ותלמיד בשמו לומר אחריו אל"ף. בא הראשון אמר אל"ף. בא השני אמר אל"ף. וכן השלישי, וכן כולם. כיוון שהגיע תורו של זקן, לא קם. בא המלמד אצלו, אמר לו: אמור אל"ף. אמר לו: אין אני רוצה לומר אל"ף. אמר לו: ומפני מה אי אתה רוצה לומר אל"ף? אמר לו: מפני שאין אני רוצה. הסביר לו המלמד פנים: אתה, שתלמיד חכם תהיה, איך לא תלמד ב"ף אותיות? והוא - בסירובו. גער בו המלמד והוא מסרב. העמידו בפנית הכותאב, והוא מסרב. מתחו על הספסל, והלקהו ברצועה קטנה של עגל ט"ל מלקיות כנגד ט"ל תיבות שבפסוק והוא רחום יכפר עוון כשמשלשין אותו. ועדיין הוא בסירובו. שלח המלמד לקרוא לאביו. ואביו - חכם גדול היה, נתעטף ובא אצלו. אמר לו: אתה שפיקח אתה, מה ראית לשטות זו? ולא קל יותר לומר אל"ף מלסבול כל אותם בזיונות, גערות ומלקות? אמור אל"ף ותיפטר. השיב לו זקן: אבא, כל דברך אמת. לומר אל"ף קל יותר. אבל אם אכנע ואומר אל"ף, יאמר לי אמור ב"ף ואחריה גימ'ל ודל"ת, ומקרא ומשנה ותלמוד, ואין ליגיעה סוף; ואילו אם לא אומר אל"ף - אסבול גערות ומלקות, אבל

ממשי ומשמעותי להפצתו ולהטמעת ערכי היסוד שלו במערכות החוק והמשפט, ואפשר שכודמיו - חוק יסודות המשפט ו"ערכיה של מדינה יהודית" בחוקי היסוד - תהיה להצעות אלה יותר משמעות במישור הסמלי מאשר במישור המעשי.

אך הפחד המצמיט שאוחז במתנגדי ההצעה ותרחישי הזוועה שמפניהם הם מזהירים אותנו חסרי שחר ומופרכים בעליל. אולי הם שכחו, אך "אפילו" המשפט העברי (שכולו, כידוע לכל, רווי במחלוקות אינספור ובביקורות נוקבות, תוך הגשמת חופש הביטוי הלכה למעשה ולא רק בדיבורי סרק חלולים) מרשה להשמיע דעות שונות, ואף מעודד אותן. יהא אשר יהא, מתוכנן של הצעות חוק אלה ועד הכרזה על "מלחמת חורמה" במשפט העברי ובערכיו הנעלים הדרך רחוקה, רחוקה מאד.

ואשר לזכויות האדם: אולי המתנגדים לחוק שכחו, אבל היה זה דווקא המשפט העברי שהביא לעולם את עקרון בריאת האדם בצלם אלוהים וכבוד האדם - כל אדם - הנגזר הימנו; את עקרונות היסוד של השוויון והחירות (בשעה שבעולם ה"מודרני", לרבות ארצות הברית, שררה עבדות מחפירה וגם בימינו עדיין שוררת עבדות קשה - גם אם לא בשמה המפורש - המביאה לסחר בזוי בבני אדם, בעיקר נשים, ולשלילת חירותם).

אשר למשפט הישראלי בן ימינו, היו אלה דווקא עקרונות המשפט העברי שזירזו את התמורה, אם נרצה מהפכה של ממש, בדיני המעצרים ולהפסקת הנוהג הפסול של שלילת חירות ומאסר אדם בשל חוב אזרחי, או מעצר חשוד - שעדיין נהנה מחזקת החפות - למשך תקופה ארוכה רק בשל חומרת העבירה שבה נחשד.

אכן, המשפט העברי אינו מקל ראש כלל בחופש הביטוי ובזכות ההפגנה. אבל הוא מחמיר ביותר בכבוד האדם ובשמירה על שמו הטוב.

כתוצאה מכך, האיזון בין הערכים השונים עשוי להוביל לתוצאה שונה ולצמצום מסוים בחופש השיסוי וההפקרות השולטת בתחום זה. הליכה בדרך זו עשויה למנוע החרבת עולמו של אדם ובני משפחתו בשל עלילות שווא שטפלו עליו, ובוודאי שאין היא פסולה מראש.

וטרם דיברנו, לדוגמא בעלמא, בדיני הפקעת המקרקעין או בהסדרי הענישה הקבוצתית הקיימים כיום בחקיקה הישראלית. אלה רומסים את זכויות היחיד, ואילו היו מוטמעים בהם ערכי היסוד של המשפט העברי, היו

יסתיים תלמודי ויסתיימו סבלותיי..."

מוכנים אפילו "לסבול גערות ומלקות" פעם אחת, אך בכך לסיים לצמיתות את הרומן שלהם עם המשפט העברי ואת הצורך בלימודו והתמודדות עם הערכים המופלאים שהוא מציע לשם השמירה על כבוד האדם, חירותו, מילוי חובותיו ושמירת זכויותיו.

אסור לנו להיגרר לפתרון קל מעין זה. אכן המשימה מורכבת, העבודה רבה, והמתקפות קשות. אך אסור שכל אלה ירפו את ידי העושים במלאכה. והעיקר, לא לפחד כלל!

ברוח דומה, המתנגדים להצעות החוק מהחדשות מעדיפים שהמשפט העברי ייותר בין כותלי ה'כותאב' שבחאלב, ב'גטו' הדתי שייחודו לו. הם עושים הכל לשם המשך המצב הקיים, שבו הבורות בכל הנוגע למקורות ישראל, המאפיינת יותר מדי מאזרחי ישראל, חוגגת בראש חוצות, ופועלים לכך שמשפטה של מדינה יהודית ודמוקרטית יתנזר כליל ממקורות משפטנו הלאומי וימשיך לשאוב את מקורות יצירתו והשראתו רק ממשפטי העמים. כמעשה הסיפור ב"כותאב", הם

הברחת נכסים מפני נושים: המשפט העברי והמשפט הישראלי / עו"ד שירה דרורי-סאלם, מגשרת ומומחית דיני משפחה, משרד עו"ד דרורי-סאלם

כמו כן מעניק המשפט הישראלי שיקול דעת לבימ"ש לבטל עסקאות שנועדו להברחת נכסים כגון: מתנות שניתנו שנה לפני פשיטת רגל² וכן מתנות שניתנו לפני פטירתו של אדם³

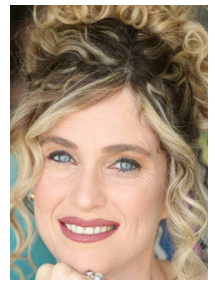
מהי עמדת המשפט העברי בסוגיה זו?

סוגיית "שטר מברחת" נידונה בתלמוד הבבלי במסכת כתובות בדף ע"ח/ב, ע"ט/א:

"ההיא איתתא דבעיא דתברחניהו לנסה מגברה כתבתניהו לברתה אינסיבה ואיגרשה אתאי לקמיה דרב נחמן קרעיה ר"ל לשטרא אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא א"ל חזי מר נחמן חקלאה היכי מקרע שטרי דאינשי א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל הכי והכי הוה א"ל שטר מברחת קא אמרת הכי א"ר חנילאי בר אידי אמר שמואל מורה הוראה אני אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו א"ל רבא לרב נחמן טעמא מאי דלא שביק אינש נפשיה ויהיב לאחרני ה"מ לאחרני אבל לברתה יהיבא אפ"ה במקום ברתה נפשה עדיפא לה"

ובתרגום חופשי לעברית: 'אותה אשה מבקשת הייתה להברח נכסיה מעלה כתבה אותם בשטר לבתה, נישאה והתגרשה. באה לפני ר' נחמן. קרע ר' נחמן את השטר. הלך רב ענן לפני מר עוקבא. אמר לו: ראה כיצד

אדם התחייב בהסכם להעביר את זכויותיו בדירת המגורים לאשתו כשהוא מצוי בחובות. בני הזוג בהליכי גירושין, האם יכול האיש להחזיר את הגלגל אחור ולטעון לביטול ההסכם שערך בטענה כי מטרתו הייתה הברחה מפני נושים ולמעשה לא התכוון להקנות בפועל את

זכויותיו בדירה לאשתו, או שמא ההסכם תקף לכל דבר וענין ולא ניתן לבטלו?

לפנינו מספר שיקולים לקביעת מדיניות משפטית ראויה:

מחד גיסא, יש ליתן מסר ציבורי ברור כי חוזים יש לקיים ועל האיש לעמוד בהתחייבות שעליה חתם, ואין לאפשר לחוטא לצאת נשכר ולעתור לסעד מהמערכת השיפוטית שכן 'מעילה בת עוולה לא תצמח תביעה';

מאידך גיסא, על מערכת המשפט להגיע לחקר האמת ולא ליתן תוקף לפעולות משפטיות שנעשו בכחש ובעורמה, אלא לבחון בכל תיק ותיק בהתאם לנסיבותיו האם ההסכם נערך כדין.

מלשונן של ס' 13 לחוק החוזים (חלק כללי) התשל"ג-1973, ניתן להסיק לכאורה בפשטות כי המשפט הישראלי בוחר באפשרות השניה: "חזזה למראית עין: חזזה שנכרת למראית עין בלבד - בטל ...".⁴

1. למותר לציין כי עמדת המשפט הישראלי מורכבת ואינה חד משמעית כלשון הסעיף בחוק. וההלכה הפסוקה דנה בסוגיה מרתקת זו מהיבטים שונים. כך, למשל, נקבע בהלכה הפסוקה ע"י בימ"ש העליון כי הסכם העברת זכויות בין בני הזוג גובר על עיקול

מטעם הנושה. ר' לענין זה ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' מזל אהרנוב פ"ד נג(4), 199; רע"א 8791/00 שלם נ' טווינקו פ"ד סב(1) 165 ושורת פסקי הדין שניתנו בעקבות הלכות אלה.
2. סעיף 216 (4) לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש]
תש"ם-1980
3. סעיף 63(א) לחוק הירושה התשכ"ה-1965

על מנת לסתור הנחת יסוד זו נדרשת רמה גבוהה מאוד של הוכחה ("אומדני דמוכח") לכך שאכן לאותו אדם שהתחייב מכוח ההסכם לא הייתה כוונה להקנות רכושו לאחר.

במקרה מאוזן, שבו אין הוכחה לכן או לכאן וביה"ד בספק, לא יבוטל השטר.

ר' פס"ד של ביה"ד הגדול מיום 12/1/16 תיק 1013683/1, כב' הדיינים גורטלר, אלמליח ואיגרא עמ' 11:

"בשו"ת משפטים ישרים ח"כ סימן רס"ח....

"....צריכים אנו להציע אומדני דמוכחי לראות עיני הב"ד על מתנה זו אם היא ערמה או מתנה גמורה, וקודם צריכים אנו להודיע דאין עלינו חובה להביא אומדני דמוכחי דמתנה זו היא ערמה, דאפילו אם ישאר הדבר בספק קנה המקבל..."

וראה פסק דין של ביה"ד האיזורי בנתניה, כבוד הדיינים זמיר, שינדלר ובן מנחם בתיק מספר 271060/8 מיום 13/12/16; פסק הדין עוסק בהסכם שנערך בין בני זוג, והאיש ניסה לטעון כי ההסכם נערך רק למראית עין- ביה"ד דחה את טענות האיש כאילו ההסכם נערך למראית עין, וקבע כי ההסכם עומד בתוקפו. במסגרת פסק הדין מנתח כב' הרב בן מנחם בהרחבה את סוגיית האומדנא הנצרכת כדי לבטל הסכם- שהינה בגדר **הוכחות ברורות וחותרות**, העולים לכדי **"אומדנא דמוכח"** שאין בה חולק, כי ההסכם נעשה **אך למראית עין: "...מצווים אנו ללכת בטר אומדנא דמוכחא בדעת הנותן או המתחייב, ולדון דין אמת לאמיתו, ובלבד שתהא האומדנא ברורה ומוכחת אין בה חולק"**.

עוד מנתח הרב בן מנחם ומבאר את דין "מברחת" היפה לעניינו, כדלהלן:

"...רק אם יוכח באומדנא דמוכח שהמתנה אינה אלא להבריא בטלה המתנה וכל זמן שאין אומדנא שכזו הרי שגם אם יש ספק בדבר נותרת המתנה ברשות המקבל"

מדוע אם כן בכל זאת, בסוגיית 'מברחת' בגמרא, סטה ר' נחמן מנקודת המוצא לפיה האשה שחתמה על ההסכם הבינה את משמעותו ומחויבת לעמוד בו, וקרע את השטר?

הנימוק המופיע בגמרא הוא **"דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחרני"** (שלא הניח אדם נפשו (עצמו) ונותן לאחרים) או במילים אחרות, יש להניח כי אדם לא יוותר על עצמאותו הכלכלית ויתן לאחרים את נכסיו ואת השליטה הכלכלית על רכושו.

ניתן לראות כיצד הראשונים⁷ מפתחים נימוק זה עליה להוכיח כי לא חתמה על ההסכם מרצונה ומשכך ההסכם תקף ועל האשה לעמוד בהתחייבות שלה מכח ההסכם.

מר נחמן החקלאי (בזלזול - שאינו רב בקיא ומלומד) קורע שטרות של אנשים! אמר לו: ספר לי את פרטי אותו מקרה. אמר לו: כך וכך היה. אמר לו: שטר מברחת אתה אומר? על כך אמר ר' חנילאי בן אידי אמר שמואל: מורה הוראה אני, אם יבוא שטר מברחת לידי - אקרענו. אמר לו רבא לרב נחמן: מהי הסיבה לכך? שלא מניח אדם נפשו (עצמו) ונותן לאחרים. מדייקת הגמרא, שהמילה שנאמרה היא 'לאחרים', אבל לבתה - נותנת. ממשיכה הגמרא ומתרת, אפילו אם מדובר בבית שלה, יש להניח שהיא תעדיף את עצמה כבעלים על נכסיה ולא תתן לבתה'.

עינינו הרואות כי עמדת הגמרא נחרצת, כשהיא מתארת באופן ציורי כיצד שטר המברחת נקרע לגזרים באופן דרמטי ע"י רבי נחמן. סוגיה זו אומצה בספרות ההלכה בדברי הרמב"ם⁸.

מדוע? מה הנחה את ר' נחמן לפסוק בדרך זו?

התשתית לדיני החוזים והיסוד לבחינת תוקפו של כל הסכם הינו בחינת **גמירות דעתם** של הצדדים להסכם בעת עריכת ההסכם, בהעדר גמירות דעת לא נכרת למעשה הסכם בין הצדדים ולכן גם אם לכאורה לפנינו מסמך חתום ע"י הצדדים, מסמך זה לא מהווה הסכם והוא אינו בר תוקף.

כיצד נדע מהו אומד דעתם של הצדדים? הלוא מדובר על דברים שבלב.

הנחת היסוד שאותה ניתן להפריך היא שאדם החתום על הסכם/ שטר, הבין את משמעותו, התכוון לאמור בו והתחייב לכל הכתוב בו⁹, אלא אם כן הוכח אחרת.

נטל הוכחה כבד מוטל על מי שמבקש להוכיח את בטלות ההסכם, ולסתור את הנחת היסוד הנ"ל¹⁰.

4 רמב"ם הלכות זכייה ומתנה פרק 4

"הרוצה להנישא וכתבה כל נכסיה בין לבנה בין לאחר, ואחר כך נשאת ונתגרשה או שמת בעלה - מתנתה בטילה, שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריא מבעלה שלא ירשנה", וכשתהיה צריכה לה - ין יחזרו לה. לפיכך, אם מתנה היא בחיי בעלה - קנה המקבל מתנה את הכל, ואם שיירה כלום, אפילו מטלטלין - מתנתה קיימת, ואף על פי שנתגרשה, אינה חוזרת".

5 עיין הרמב"ן בתשובה ע"ז המובא בסמ"ע חושן משפט סימן מה סעיף ג, שם כתב שכל החותם על שטר אע"פ שלא קרא אותו מתחייב בכל הכתוב בו מאחר והוא סמך על הסופר והאמין בו וגמר בדעתו להתחייב בכל שכתוב בו וכן נפסק שם בסימן מה סעיף ג. וכן ר' רמ"א בהגה לסימן ס"ח סעיף ב: **"שטר העשוי לפני עכו"ם והלווה בעצמו חתום עליו אע"פ שאינו יודע לקרות חייב בכל מה שכתוב בו דהרי גמר בדעתו להתחייב ולכן חתם עצמו ובדאי קראוהו לפניו והאמין לקורא ההוא"** ועיין כיוצא בו באבן העזר סימן ס"ו סעיף יג בהגה ובחושן משפט סימן ס"א סעיף יג, וע"ש בפתחי תשובה סק"ו בשם ת' חתם סופר חושן משפט סימן ה'.

6 וראה לענין זה פסק דין של כב' הרב שחור בבית הדין הרבני האזורי בחיפה תיק מספר 2-64-3144 מיום 17/6/07 שבו דחה ביה"ד את טענתה של האשה שביקשה לבטל הסכם גירושין שעליו חתמה לדבריה בהעדר רצון והוא אושר כדין ע"י בית הדין. בית הדין הבהיר כי האשה לא הרימה את נטל ההוכחה הכבד המוטל

7 ראה אור זרוע (רבי יצחק בן משה מווינה) חלק ג, פסקי

המקורות ההלכתיים ומבהיר כיצד ניתן ללמוד מתוכם כי ישנם מקרים שבהם חל הסכם המתנה גם שנותן המתנה עושה זאת כדי להבריש את נכסיו מפני הנושים, בדיוק כמו במקרה דנן:

"הרמ"א ס' צט ס' ו: "מיהו אם נראה לבית דין שלא כווננו לערמה רק למתנה גמורה, קנה המקבל אף על גב שהייתה כוונתו להבריש."

ובקצות החושן שם, ס"ק ח, ביאר את דבריו:

"ונראה ביאור הדבר, דהיכא דנותן כל אשר לו לאחר, אין המתנה רק להערמה והברחה ושישאר ביד הנותן, בזה לא יצאה מרשותו כלל, ואפילו מלווה על פה גובה ממנו כיון דעדיין ברשות הנותן הוא. אבל היכא דנותן לקרובו מתנה גמורה, ולא משום דארצי קמיה המקבל, אלא נותן לו מתנה זו כדי שלא יקח בע"ח, משום הכי נתנו לקרובו או לבנו, אבל מתנה גמורה היא לבנו או לקרובו, בזה אין הבע"ח גובה כיון דהוא מתכוין למתנה גמורה, אע"ג שכוונתו להבריש ולא משום דארצי קמיה המקבל, אפילו הכי מתנה הוא למקבל, ויצאה מרשות נותן ואין הבע"ח גובה."

וענין זה כתב נתיבות המשפט (ביאורים, שם ס"ק ו):

ולכאורה הלשון תמוה, דאם לא כיון לערמה האין הייתה כוונתו להבריש. ונראה פירושו, דכל שטר מבריש הוא שיהיה רשות בידו לחזור, וזה המתנה נקרא שהיא רק להערמה בעלמא, אבל אם הייתה כוונתו למתנה גמורה שלא יהיה יכול לחזור בו, כגון שכתוב בו מתנה חלוטה מתנה עולמית, דאז הוי מתנה גמורה כמו שכתב הר"ן בכתובות שם (לז ע"ב מדפי הרי"ף)". (ההדגשות לא במקור)

מבהיר כב' הרב הראשי: ותוכן דבריהם שיתכן מצב שלישי בין מתנת הברחה למתנה גמורה, והוא באופן שהנותן אמנם אינו נותן את המתנה מרצונו הטוב אלא להבריש מבעלי חוביו, אולם אין בכך בכדי לבטל את המתנה, מכיון שהוא מבין שאם לא יעביר את הנכס לרשות קרוביו, יגבו אותו בעלי חוביו ולכן מחוסר ברירה נותן להם מתנה גמורה

בהסתמך על דברים אלה, פוסק כב' הרב הראשי כי האיש מחויב להסכם שעליו חתם, שכן גם אם האיש נתן את זכויותיו בדירה לאשתו כדי להבריש בעלי חוב, נעשה הדבר מתוך מודעות מוחלטת והחלטה רצונית של האיש כי עדיף לו להעביר את זכויותיו בדירה לאשתו מאשר שיעוקלו בידי נושיו.

ראוי לציין כי כב' הרב לביא בפסק דינו¹ מביא אף הוא את המקורות לעיל ומסכים עקרונית עם כב' הרב הראשי לכך שגם אם ההסכם נחתם לשם הברחה מנושים, יתכן ותהיה כאן מתנה תקפה והסכם תקף שממנו לא יוכל האיש לחזור בו ראה דבריו:

ויוצרים מכוחו הלכה אופרטיבית וקובעים כי במקרה שבו האשה חתמה על שטר מברחת על כל רכושה, ובכך לא הותירה לעצמה דבר, השטר בטל שכן יש להניח שלא הייתה לה כוונה להשאיר עצמה חסרת כל ללא יכולת כלכלית, אולם במקרה שבו שטר המברחת מתייחס רק לחלק מרכושה כי אז השטר תקף, שכן נותרה בידה עצמאות כלכלית מסוימת.

המקרה המתואר במבוא לעיל, איננו רק מקרה תיאורטי, מדובר על מקרה אשר נידון בגלגוליו השונים בבתי הדין הרבניים⁸:

תחילה בבית הדין הרבני האזורי בירושלים בהרכב שבפני כב' אב"ד הרב יפרח, הרב מאזוז והרב גולדברג⁹ שפסק כי ההסכם שבו העניק הבעל לאשה את זכויותיו בדירה בטל;

על פסק הדין הוגש ערעור לבית הדין הרבני הגדול והוא נידון בפני ההרכב הנכבד של כב' הרב הראשי, הרב דוד ברוך לאו, כב' הרבנים אלגרבל ובווארון¹⁰;

כב' הרב הראשי קיבל את ערעור האשה וקבע כי ההסכם תקף והבעל אינו יכול לחזור בו מהקנאת מלוא זכויותיו בדירה, הרב אלגרבל והרב בוארון החזירו את התיק לדיון מחודש בבית ד' הרבני האזורי ב-ם;

התיק נידון מחדש בהרכב אחר בפני כבוד אב"ד הרב לביא, הרב מלכא והרב תם¹¹ שקבעו בפסק דינם מנימוקים שונים מפסק הדין הראשון, כי ההסכם שבו העניק הבעל לאשה את זכויותיו בדירה בטל;

שוב הגיע התיק לבית הדין הרבני הגדול, והוא נידון לפני ימים אחדים¹² בפני ההרכב הנכבד של כב' הרב הראשי: הרב לאו, הרב איגרא והרב כץ, כמפורט להלן.

כב' הרב הראשי בהחלטתו המנומקת¹³ מפרט את

בבא קמא, סימן שנט

"אם לא שיירה כלום חוזרת דמכתבה הכל גליא דעתה שלא גמרה למתנה אלא לאברוחי בעלמא. אם שיירה כל שהו לעצמה מתנתה מתנה";

וכן ראה רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קנ עמוד ב.

"אמרין בכתובות צריכה שתכתוב כל נכסיה לאחר סתם כיון דלא שיירה מידי און סהדי דלא נתנה לזה אלא בשביל שרוצה לינשא ולכשתרצה יחזירו לה אבל אם שיירה כל שהוא קנה המקבל מתנה ולא יחזירו לה כל הנכסים"

8 גילוי נאות - הח"מ יחד עם עו"ד הילה גלבע ממשרד הח"מ, זכו לייצג את האשה בתיק זה, בנסיבות בהן בני הזוג חתמו על הסכם המעביר לאשה את כל הזכויות בדירת המגורים, והאיש טען לבטלות ההסכם שנעשה לטענתו על מנת להבריש את זכויותיו מהנושים.

9 בית הדין הרבני האזורי בירושלים תיק מס' 734891/8 מיום כ"ד אדר ב תשע"ד (26/3/14)

10 בית הדין הרבני הגדול תיק מס' 939264/6 מיום כ"ב טבת תשע"ה (13.1.2015)

11 בית הדין הרבני האזורי בירושלים תיק מס' 734891/8 מיום י"א אייר תשע"ז (7.5.17)

12 ביום כ"ז אדר תשע"ח (13.3.2018)

13 ר' ה"ש לעיל, עמ' 4 להחלטה, פסקה ג'.

סוף דבר- לאחר דיון ממושך בפני בית הדין הרבני הגדול, שהחל בשעות הבוקר, שבו טענו הצדדים ובאי כוחם בלהט כאשר נראה היה כי בית הדין הרבני הגדול מתעתד לבטל את פסק הדין ולקבל את ערעורה של האישה, הצליח בית הדין הרבני הגדול בחכמת הלב, בסבלנות רבה תוך הכלת כל אחד מהצדדים, לגשר בין הצדדים, ולהביא את בני הזוג להסכם שנחתם בחצות ליל של יום הדיון, הסכם שביער את החמץ במשפחה השסועה ושם קץ לעשר שנות הליכים משפטיים מפרכים בערכאות השונות לרבות בתי המשפט האזרחיים.

עינינו הרואות כיצד דוקטרינות של המשפט העברי מיושמות הלכה למעשה במאה ה- 21 במדינת ישראל בשנת ה- 70 לקיומה.

"גם אם יתברר שהקנאת רכוש נעשתה להברחה מנושים, עדיין אין די בכך כדי להביא לביטול המקח, אלא אם מתברר שבפנינו קניין שנעשה למראית עין בלבד. אך אם הקניין אינו למראית עין בלבד אלא נועד להבריח מנושים באמצעות ההקנאה לצד ג', הקניין בתוקף לכל דבר וענין, וכמו שיבואר להלן. (ההדגשות לא במקור)

אולם בסופו של דבר, במקרה דנן, סבר הרב לביא כי המתנה בטלה לא מחמת מברחת, אלא בשל העובדה שהוא סבור כי במקרה דנן ביצוע הקנאת הזכויות בפועל לא הושלם (שכן מטעמים טכניים לא ניתן היה להעביר את זכויותיו של האיש בדירה ע"ש האישה בטאבו על אף שנרשמה לטובתה הערת אזהרה והעסקה דווחה ברשויות המס) ומכיון שכך, יכול האיש לחזור בו מההסכם.

חקר המשפט העברי באוניברסיטת בר אילן / עו"ד הרב צבי קנול

סקירת המוסדות לחקר המשפט העברי בארץ (כתבה שנייה)

הפעילות האקדמית בתחום המשפט העברי נעשית בכמה ראשים:

א. תכנית תיגר למשפט עברי:

התכנית מרכזת את מרבית הפעילות המחקרית במשפט עברי. במסגרתה פועלת קבוצת מחקר שנתית בהיבטים שונים של חקר ההלכה. בשנים האחרונות, לדוגמה, התקיימו קבוצות סביב נושא הפורמליזם בהלכה, הלכה ואגדה, אישים ושיטות במשפט העברי, בתי דין ועוד. כמו כן מקיימת התכנית בכל שנה סדנת מחקר במשפט עברי לתלמידי מחקר וסטודנטים מצטיינים, ימי עיון וכנסים כגון: כנס צובה המתקיים בשיתוף הפקולטות למשפטים של האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב ואשר מפגיש חוקרי משפט עברי וכללי בכל שנה בתחום משפטי אחר (תורת משפט, חוזים, סדרי דין, תורת הזכויות ועוד); כנס על השפעת המציאות המשפטית המקומית על פסיקת ההלכה במאות ה-20-19; כנס לרגל הוצאת ספריו של הרב הרצוג על המשפט האזרחי העברי ועוד. התכנית מעניקה מידי שנה פרס יוקרתי למאמר מצטיין שאושר לפרסום בשנה האחרונה ופרס לעבודה סמינריונית מצטיינת. תכנית תיגר אף מעניקה מלגות לתלמידי מחקר במסגרת תכנית הדוקטורט במשפט עברי וחקר ההלכה, אשר מושכת אליה את מיטב הסטודנטים ופתוחה גם לבוגרי מדעי היהדות. בחסות תכנית תיגר

המשפט העברי, תופס מקום מיוחד ומרכזי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן, אשר רואה בפיתוחו ובשימורו יעד מרכזי. מרכזיות זו באה לביטוי בהיקף השעות של הקורסים במשפט העברי שבהם מחויב הסטודנט, בהיצע הרחב של הקורסים, במספר הרב של חברי סגל המומחים ותלמידי מחקר בתחום, בסדנאות בחקר המשפט העברי ובקבוצות מחקר שנתיות העוסקות בהיבטים שונים של חקר ההלכה והמשפט העברי.

חוקרי המשפט העברי בפקולטה מייצגים פלורליזם רעיוני ומביאים לידי ביטוי השקפות עולם שונות ומגוונות באשר ליעדיו של התחום. חלקם עוסקים במחקר עקרוני ומתודות, על מנת להתאים את ההלכה למציאות המודרנית; ואילו חוקרים אחרים עוסקים במחקר טהור ובבחינת המשפט העברי על רקע פילוסופי, תרבותי, היסטורי, לאומי, חברתי, פילולוגי ועוד. על חוקרי המשפט העברי בעבר ובהווה נמנים הפרופסורים שלום אלבק, שמשון אטינגר, צבי זוהר, יאיר לורברבוים, עמיחי רדזינר, יצחק ברנד, ד"ר איתמר ורהפטיג, ד"ר חיים שפירא וד"ר יעקב חבה. חוקרים נוספים בפקולטה עוסקים בחקר של המשפט העברי הגם שתחומי המחקר העיקריים שלהם אחרים, לדוגמה: פרופ' ידידיה שטרן, פרופ' שחר ליפשיץ ואחרים.

השאר באמצעות פרסום גיליונות 'ממון ודין' - תקצירי פסיקת בתי הדין לדיני ממונות. עד כה יצאו לאור שבעה גיליונות שעסקו בין השאר בסיום יחסי עבודה, נזקי ממון עקיפים, שותפויות, זכויות יוצרים ועוד. כמו כן מפרסמת הקליניקה את 'חדשות המשפט העברי' - השפעת המשפט העברי על פסיקת בתי המשפט האזרחיים, וגם בכתבת ופרסום מאמרים מחקריים וקיום כנסים. בשנים האחרונות התקיימו כנסים בנושא 'הזכות להישכח' - על זכותו של אדם שנתנוי האישי לא יפורסם באמצעות אתרי אינטרנט, 'הזכות להורות לבעלי מוגבלויות', 'אחריות קרנות פנסיה לכספם של משקיעים' ועוד. לצד הדיון העיוני מתקיים בכל כנס גם משפט מבויים סביב נושא הכנס. הכנס הקרוב עתיד להתקיים ב 7/5/2018 ויעסוק בסוגיית הצווים הזמניים בבתי הדין לממונות ובהליכי בורות בכלל.

ניתן לצפות בסרטונים בנושאים אלו בערוץ היוטיוב של אוניברסיטת בר אילן ובערוץ היוטיוב "חוק ומשפט"

ג. המרכז למשפט יהודי ודמוקרטי:

המרכז למשפט יהודי ודמוקרטי נועד לשמש מוקד אקדמי לעיסוק בשאלות התיאורטיות, הנורמטיביות והמוכונות-מדיניות הנובעות מהצימוד החוקתי בהגדרה המקובלת לזהותה של ישראל "כמדינה יהודית ודמוקרטית". המרכז מהווה בית גידול לחשיבה על עיצוב החברה והמשפט בישראל בדרך המשלבת ערכים יהודיים ודמוקרטיים. מייסד המרכז והעומד בראשו הוא פרופ' שחר ליפשיץ. המרכז פועל בשלושה אפיקי פעולה מרכזיים: תחום מחקרי, תחום ציבורי ותחום חינוכי. פעילות המרכז משתלבת בחלקה עם הפעילות המחקרית והיישומית בתחום המשפט העברי. כך למשל מקיים המרכז זה כמה שנים סדרת "משפטים נפגשים" אשר מיועדת ליצור נקודות חיבור ומפגש בין תחומי המשפט השונים לבין המשפט העברי. בכל מפגש מציגים שני חוקרים נושא משותף משתי נקודות מבט - של המשפט המודרני ושל המשפט העברי. נושאי המפגשים מגוונים וכללו בין היתר דיונים על: חשדנות וחפות, משפט בינלאומי פרטי, מיסוי ורווחה ועוד. במוקד הדיון עומדים המשותף והשונה שבין התחומים, מתוך ניסיון לבחון אפשרות לתרומה ולהעשרה הדדית ביניהם. כמו כן מקיים המרכז בימה ציבורית בת 4 מפגשים שנתיים העוסקת כל שנה בתחום אחר. בשנת תשע"ז לדוגמה היא עסקה בסוגיות של הפרדה בשיתוף - בחינוך, בשירות בצה"ל ועוד. השנה עוסקת הסדרה בהיבטים שונים של הרבנות, תפקידה ותפקודה כגון: כשרות, הסדרת המקומות הקדושים, שיח רבנים נושאי תפקיד ועוד. המרכז גם מקיים מועצה ציבורית אשר בשנתיים האחרונות עסקה בגיבוש קוד אתי לשימוש במשאבי לאום המותאם לרוח ההלכה.

מתפרסמים ספרי מחקר רבים במשפט עברי כגון: מלך אביון, דיני קנסות בתלמוד, עסקאות בנכסים מופשטים במשפט התלמודי ועוד; חוברות "הדין והדיין" שיוצאות לאור ע"י מרכז רקמן ואשר רכשו להן מקום של כבוד הן בעולם דיני המשפחה הישראלי והן בעולם התורני; כתב עת בינלאומי Journal of Law Religion and State and היוצא בהוצאת Brill והעוסק ביחס בין משפט לדת. כתב העת גם מקיים כנס בינלאומי שנתי בנושאים אלה. בשנה שעברה נערך כנס בנושא: Rule of Law - Religious Perspectives ייערך בפקולטה ב 28-30/5/2018 ויעסוק ב Religious Violence and Extremism - The Journal of Law, Religion and State - International Conference.

ב. הקליניקה למשפט עברי:

ההיבט המחקרי-יישומי של המשפט העברי מרוכז בעיקרו במסגרת הקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט העברי. הקליניקה הינה חלק ממערך הקליניקות בפקולטה, והינה קליניקה משפטית ייחודית מסוגה בארץ ובעולם. המנחה האקדמי של הקליניקה הוא ד"ר יעקב חבה ומנהלת אותה עו"ד ד"ר שיפרה מישלוב. הקליניקה שואפת להנכיח באופן משמעותי את ההלכה והמשפט העברי בעולם המשפט בן ימינו, הן כמערכת משפטית עצמאית מפותחת ועדכנית הנותנת שירות נגיש וראוי לכל החפצים בו, והן כמשפט חי ונושם אשר משפיע על עיצוב החוק והפסיקה הישראלים ותורם לעולם המחקר המשפטי הכללי. לשם הגשמת חזון זה פועלת הקליניקה במספר זירות משמעותיות בהן נחקר ומיושם המשפט בימינו: א. בתי דין לממונות הפוסקים על פי ההלכה - הקליניקה מייצגת צדדים מיעוטי יכולת המעוניינים להתדיין בפני בתי דין אלה ופועלת להגברת נגישותם לציבור הרחב. כך, לדוגמה, סייעה הקליניקה בשנה החולפת לעשרות פונים, ביניהם רוכש דירה ביישוב שנדרש על ידי המזכירות לשלם סכום נוסף על רכישת הדירה, כמס ללא סמכות בתקנון האגודה; זוג צעיר עם שני ילדים שעמדו בפני פינויים בכוח מדירה בשכירות על ידי בעל הבית, ללא הצדקה חוקית והסכמית; עובדת מחשבים, מפרנסת יחידה, שהתפטרה על מנת לטפל בתינוקה ולא קבלה את פיצויי הפיטורין המגיעים לה; רוכשי דירות הסובלים מלקיורי רטיבות חמורים שאינם מטופלים על ידי הקבלן, ועוד. ב. מחוקקים - הקליניקה תורמת להגברת השפעת המשפט העברי על החקיקה באמצעות כתיבת חוות דעת מתחום המשפט העברי להצעות חוק. כך לדוגמה כתבו סטודנטים חוות דעת בנושאים צרכניים - כמו הטעויות בכמות המוצר ופרסום סמוי, בתחום ההוצאה לפועל - הקלות לחייב משתף פעולה ולקשישים. ג. עולם המחקר המשפטי האקדמי - הקליניקה מעורבת בפיתוח כלים למחקר יישומי של המשפט העברי ותורמת לכתיבה בתחום, בין

עמדת המשפט העברי בנושא קבלת מתנות / עו"ד ד"ר ניסן שריפי, יו"ר הוועדה הארצית לרישוי עסקים בלשכת עורכי הדין

אקדמות מילין:

גזירה גזרו עלינו עורכיו של כתב-העת שלפנינו, שלא להזכיר אקטואליה פוליטית במאמרנו, ולפיכך נלך במשעולי המשפט העברי ובנתיבי תורת-ישראל על דרך של רמז ודרש בהתייחס לחדשות היום, והמבין יבין ולהשומע ינעם.

ובכן, טענה נפוצה נטענת על ידי שועים ורוזני ארץ, כי המתת שקיבלו במהלך כהונתם הציבורית לאו בגדר שוחד הוא, חלילה, אלא אך במתנה מדובר ממקורבים וקרובים. מתנה, כך טענתם, מותר לכל אדם לקבל מחברים ומכרים, ואין לראות בכך שוחד ואף אבק שוחד אין כאן.

מה היא גישת פוסקי ישראל לדורותיהם כלפי טענה שנונה זו?

היש בידי המשפט העברי לפצח ולהבהיר את אשר מתקשה בו, לעיתים, המשפט הפלילי השורר בארצנו, כמו גם בארצות המערב האחרות?

לגופה של קושיה:

הטור מביא תשובה מן הגאונים, בהאי לישנא:

היכה דמפרסמא תביעותא דאיניש גבי חברה, ובעי לאזמוניה לדינא, וקדם תובע ושדר ליה מנחה, אי אית ליה לנתבע למפיסל לדינא בהאי מילתא או לא? מדת חסידות היא זו, דאי חזי ביה דיינא דאיקרב דעתיה לגביה תובע, לממנע הוא מדעתו מן ההוא דינא, עד שמתרחק. אבל מדינא לית ליה לנתבע למפיסליה. ואי דמי לרבא דהוה שאיל מדבי בר מוריון ולא הוה משאיל להו, והוי מכין לאחשובינהו-אפילו מדת חסידות ליכא.¹

ובתרגום חופשי: היכן שמפורסם כי קיימת תביעת איש כנגד חברו, והקדים התובע ושיגר מתנה לדיין, האם יש עילה לנתבע לפסול את הדיין בשל כך או לא? מדת חסידות היא זו, שאם רואה הדיין מתנה זו שגורמת שנוטה דעתו לטובת התובע, עליו להימנע מלדון בעניין ההוא עד שכבר לא תיטה דעתו. ברם, מהדין אין לו לנתבע עילת פסלות, ואין דומה העניין למקרה שבו רבא שאל חפץ מאדם בשם דבי בר-מוריון, אף על פי

שהם לא שאלו ממנו (ואף על פי כן דן אותם), שהרי אין בעניינו אפילו מידת חסידות, שכן רבא שאל חפצים ממשפחת בר מריון כדי להחשיב אותם כחשובים בעיני הקהל (ולא משום שהיה צריך לאותם חפצים).²

כאן, יצוין כי בר מריון (או מוריון) היה מעשירי ישראל הבולטים, ורבא כאחד מגדולי הדור, כלל לא היה צריך לו, אלא דווקא הוא חיפש את קרבתו של רבא כדי להאדיר חשיבותו בעיני הציבור.³ אכן, תופעה זו של עשירים המחפשים קירבתם של נבחרים ציבור וגדולי דור איננה חדשה. המשפט העברי דן בה כבר לפני כאלפיים שנה, וידע לקבוע גדרות ותחומין בין המותר לאסור במסגרת תופעה זו.

ברם, דברי הטור דלעיל סותרים, לכאורה, את ההלכה האוסרת על הדיין אפילו לשאול חפצים ממי שעתיד לעמוד בפניו לדין (אלא אם כן ישאיל גם הוא, כפי שהובא בטור שם בהלכה ה'); ואילו כאן הותרה מן הדין גם קבלת מתנה, ונאסרה רק משום מידת חסידות במקרה שהדיין סבור שהדבר עלול להשפיע עליו.

הבית חדש (הב"ח) מיישב את שתי ההלכות, שבתשובת הגאונים מדובר באופן שהמתנה נשלחה עוד לפני שקיבל התובע הזמנה לדין, והדיין אינו מרגיש שהמתנה נשלחה מפני שהשולח עתיד להתדיין לפניו; ולכן האיסור הוא רק ממידת חסידות. לעומת זאת, בהלכה העוסקת בדיין שצריך לשאול כלים, הרי "כיוון שצריך אליו תמיד לשאול ממנו כלים, חשבינן ליה שוחד, כיון דלא נמנעו בני ביתו מלשאול מהם אף בשעה שבאו לדון לפניו".

על פי הכלל שציין, מוסיף הב"ח:

אם הדיין יודע שראובן יבוא לדין עם שמעון לפניו, אף על גב דשלח ליה מנחה מקמי דאזמניה לדינא (=לפני שהוזמן לדין)-מכל מקום כיון שהדיין מרגיש דלא שלח ליה מנחה, אלא לפי שיבוא לפניו לדין, בין שהתובע שלח או הנתבע שלח, אפילו מקמי ימים טובא, פסול מדינא.⁴

אחת ההשלכות של דינים אלו הינה ביחס למשלוח מנות הנשלח בפורים לדיין. על פי העיקרון שהובא לעיל, דין זה יהיה תלוי בשאלה האם ניכר משלוח המנות ניתן משום שאותו דיין עתיד לדון בעניינו של השולח, או שמא היה זה משלוח מנות שיגרת, שהיה נשלח בכל מקרה. כך נאמר בעניין זה בשו"ת עיר:

2

ראה גם מסכת בבא בתרא בתלמוד הבבלי דף ח ע"א

3

ודף יב ע"ב

1 חושן משפט, סימן ט, הלכה ו'

2 ראה המקור להלכה זו (המובאת בטור) מסכת כתובות בתלמוד הבבלי דף קה ע"ב

היה קול המון סוער, כי הרבה מאנשי הק"ק קבלו שוחד ממון מקרובי הרב ההוא כדי למנותו עליהם... ואז נועדו אנשי הקהל ובאו לפני בקובלנה לומר מעתה לא יחפצו בהרב המקובל עליהם הנ"ל, כי היה הכל בפסלנות...

איברא, בעיקור הדין נראה בודאי אם המצא ימצא ב' עדים כשרים. שאינם מבני הק"ק ולא מקורביהם ולא מקורבי הרב, שיעידו שמאנשי הק"ק קבלו שוחד על הנ"ל, א"כ פשוט כביעי בכותחא דהקבלה היא שע"י אותו המינוי בטלה מעיקרא, שהרי היו צריכים לומר דיעותם לשם שמים, כמו שכתב רמ"א בהגה' ריש סימן קסג בחו"מ, והם אמרו ע"י שוחד שהוא חד ומעוור עיניהם. לא מיבעיא בקבלת הרב ההוא, אלא נמי במה שמיאנו בראשונים היה הכל שלא לשם שמים, ורק היה בצעם בראש כולם. ואפילו אם יהיו מקבלי השוחד מעטים, וישארו לו רוב דעות שלא קבלו שוחד, מ"מ הם יאמרו מפני שכבר מאנתם בראשונים, על כרחנו היינו מתרצים בזה השלישי, וע"כ בטל כל המעשה ההוא. ואפילו הנוטל שכר לדון דיניו בטלים משום קנס דרבנן, מכל שכן מי שלקח שוחד שבטל אפילו מן התורה. וז"ל רמ"א סוף סימן לז: 'טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים הרי הם כדיינים, ואסור להושיב ביניהם מי שפסול לדין משום רשעה'."

החתם-סופר מוסיף שם וקובע ש"אם יש עדים שהרב בעצמו אמר ליתן להם שוחד, פסול הוא להיות רב כלל, עד שישוב בתשובה על זה, ואפילו אם יהיה ראוי לכך."

בטרם נחתום מאמרנו זה, נציין את קביעתו של החכם מכל אדם כפי שבאה בכותרת מאמרנו זה: "עוכר ביתו בוצע בצע ושונא מתנות יחיה". אכן, אף אם מותר, בתנאים מסוימים, לקבל מתנות, עדיין יש בכך משום פגם מוסרי, ומסכם יפה את העניין הרב עדין שטיינזלץ בפירושו החדש לספר משלי:

"הניסיון להרוויח עוד ועוד כסף, בדרך ישרה או בלתי ישרה, יביא נזקים לאדם ולמשפחתו, גם אם לא מיד, ושונא מתנות יחיה: גם אם המתנות אינן ניתנות כשוחד, הן שוברות את הסדר התקין, ולכן ראוי להימנע ככל האפשר מלקבל אותן"

אכן, ניסיון החיים מלמד כי גם האישה וגם הילדים עלולים לעיתים להינזק מחמת מתנות שמקבל אבי המשפחה, שהרי רשויות האכיפה ינסו, מן הסתם, להבין את מניעי נותן המתנה והתמורה שניתנה בגינה, וזאת באמצעות חקירתם של בני משפחתו של המקבל...

"נראה שבעל הבית אשר אין רגילותו לשלוח מתנה לאב בית הדין או לדיין בפורים, רק שיש לו איזה דין לדון עם בעל דין אחר רוצה לשלוח מתנה להראב"ד או לדיין בפורים, וכוונתו הוא רק כדי לקרב דעתו של הדיין אליו- אין לו לשלוח המתנה... אבל אם רגיל לשלוח מתנה להראב"ד או לדיין בכל פורים, אזי אף אם יש לו דין עם בעל דין תיכף אחר פורים נראה שמותר לשלוח מתנה לדיין גם בפורים זה, כיון ששלח המתנה בסתם"

ומוסיף שם בעל שו"ת עיר מבצר, ומחיל דין זה גם על נבחר הציבור, בהאי לישנא:

"ודע דלאו באב"ד ודיין הדן דין תורה לחוד שייך הלאו דלא תקח שוחד, רק אפילו הנאמנים על הציבור... ואם כן, גם לעניין לשלוח להם מתנות בפורים גם כן דינם כדין מתנות לאב"ד ודיין שדן דין תורה"

במילים אחרות, ההלכה קובעת כי דיין שקיבל מתנה מאחד מבעלי הדין לפני שבא לפניו לדין, פסול לדון באותו דין, אם בעת שקיבל את המתנה הבין שזו נשלחה להטות דעתו, ואז תיחשב כשוחד. ברם, אם בעת שקיבל את המתנה לא התייחס אליה כמתת אסור (שוחד), מותר לו לדון באותו דין, אלא אם כן מרגיש שדעתו התקרבה לשולח, שאז ראוי, ממידת חסידות, שיפסול עצמו בדין זה.

החומרה שבקבלת שוחד ע"י דיין או נבחר ציבור נובעת מהחובה, המובאת בדברי הרמ"א, שכל נבחר ציבור יאמר את דעתו לשם שמים, בלא נגיעות אישיות. כך פוסק בעניין זה הרמ"א:

כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמו, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס, ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב."

עוד מצוין בהגהות אשרי (בהסתמך על "האור זרוע") בהקשר זה כי:

"צריכין להזהר ראשי הקהל, כשמשמים מס מאומד הדעת על כל אחד ואחד לפי ממונו, שלא יחניפו לאוהב ולא יכבידו לשונא כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה."

בהתאם לכך פסק החתם סופר, שיש לבטל בחירה של רב אם יתברר שנבחר כתוצאה מנתינת שוחד לנבחרים:

"אנשי ק"ק פלונית התאספו יחד בני הקהלה לקבל עליהם רב ומורה... והנה הרוב מאנו במי שעלה ראשון וכן

בשני, והשלישי זכה עפ"י רוב הדעות. אחר איזה ימים

7 שו"ת חתם סופר, חושן משפט, סימן קס וגם ראה שו"ת הרד"ם יורה דעה, סימן ד'
8 התנ"ך המבואר, הוצאת קורן ירושלים, מהדורה ראשונה, 2017

4 הרב מרדכי צבי הלוי אדלר, ברוקלין תשל"ג, סימן מ"ה
5 חושן משפט, סימן קסג, א'
6 הגהות אשרי, סנהדרין, פרק ג', סימן י"א

לסיכום:

ב. ככל שברור שהמתנה שוגרה לאיש הציבור בשל עניין תלוי ועומד של נותן המתנה המצוי בשליטתו של המקבל, ברי כי על המקבל לפסול עצמו מלדון בעניינו של נותן המתנה.

ג. כמובן, לשם קביעת עבירת השוחד יש צורך בעדים של ממש שיעידו על מניעי המתת, ולא די בשמועות גרידא.

ד. **בכל מקרה, טוב לו לאדם, בכיר ונכבד ככל שיהא, להימנע מקבלת מתנות, אף אם אין בכך מימד פלילי, ו"שונא מתנות יחיה" (משלי טו/כז).**

א. אין זו עבירה פלילית של עובד הציבור לקבל מתנות ממקורבים, ואפילו מדובר בנותן מתנה שנזקק לשירותיו של מקבל המתנה בתוקף תפקידו הציבורי, וזאת בתנאי כי אין כוונת שוחד והטיית דעתו של המקבל, אלא מדובר במהלך הגיל שבין מכרים⁹.

9 מעניין בעניין זה לציין, כי בניגוד לבקבוקי יין הנחשבים כ"מנה", במסגרת "משלוח מנות" בפורים, הרי שקופסת סיגריות או טבק אינם נחשבים כ"מנה" לצורך משלוח מנות בפורים, אם כי יש גם בהם כדי להראות חיבה של הנותן כלפי המקבל, וראה הרחבה בעניין זה בשו"ת תירוש ויצהר סימן קעא ובספר חזון עובדיה בהוצאת מכון "מאור ישראל" עמ' ככג- ככה

מעמד הילוד מתרומת זרע לרווקה / פרופ' עו"ד הרב יצחק כהן, מנהל אקדמי, הפקולטה למשפטים הקריה האקדמית אונו, קמפוס ירושלים.

הרגילה והידועה של התורם יורשים אותו ומקפחים את זכותו של הילד שנולד מהתרומה, הגדל אצל אמה אחרת. **השלישי**, שבגיננו גם אין נותנים היתר לאישה אלמנה או גרושה להינשא אלא כעבור ימי המתנה של שלושה חודשים, הוא כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, וכאן אין הבחנה. **הרביעי**, הוצאת לעז על הילד, שמא יאמרו כי הילד נולד באמצעות יחסי אישות אסורים שהרי אמו רווקה (ראו סוגיית גט ישן (גיטין עט:). לכן בית הדין מגיע למסקנה, כי "יש ללמוד לאסור לרווקה להפרות את עצמה בהזרעה מלאכותית".

ייתכן כי בית הדין הרבני רצה להוציא מתשובות שכתב הרב יובל שרלו, ראש ישיבת ההסדר ברעננה, וממייסדי ארגון צוהר. בשנת 2002 נשאל האם רווקה דתייה שלא מצאה את בחיר ליבה עד לגיל שאינו מאפשר כניסה להריון יכולה על פי ההלכה להיכנס להריון ע"י תרומת זרע מגוי? תשובתו התייחסה לרווקות בגיל הארבעים, ואחר שציין את חשיבות הנישואין והמשפחה כתב כי "במצבים בהם בשום פנים ואופן הדבר לא מתאפשר, לא ניתן לאסור זאת על הנשים, כשמדובר בזרע של גוי". לשאלה נוספת בשנת 2007 השיב: "אני נוטה לעמדה השנייה (שמתירה לידה ללא נישואין), אולם בשל האחריות הגדולה למשפחה ולקדושתה יש לצמצם את ההיתר הזה רק לנשים שהן בערך בגיל 37, שהגיעו שלא

בחורה רווקה פנתה לבית דין רבני בצפת (תיק 1123955/1, 11/2017) וביקשה לפסוק היתר נישואין לבתה שנולדה מתרומת זרע בבית החולים רמב"ם (הרווקה הקדימה תרופה הואיל וילדה זו לא תוכל להינשא ללא היתר בית הדין הואיל ובתעודת זהותה אין רישום בסעיף האב).

המבקשת צירפה אישור, שבו התורם הצהיר שהוא יהודי, אך זהותו ידועה רק לבית החולים. אף שלא נשאל על כך, מחליט בית הדין הרבני לפתוח בדיון האם מותר לרווקה להפרות את עצמה מתרומת זרע. בית הדין מונה ארבעה חששות.

הראשון, אי היכולת לזהות מיהו אב העובר, ולפיכך במקרה של מספר תרומות מאותו תורם "נמצא אב נושא את בתו ואח נושא את אחותו ונתמלא כל העולם כולו ממזרין ועל זה נאמר "ומלאה הארץ זמה" (בבלי יבמות לז:). ואכן פסק שולחן ערוך (אה"ע ב, יא): "לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו". **השני**, עולה בדבריו של שו"ת ציץ אליעזר (ט, נא) ולפיו עלול להיווצר איסור גזל כאשר בני המשפחה

חוזר על הלכתו זו של הרמב"ם, אשר כידוע היה אחד משלושת עמודי ההוראה עליהם התבסס, אך מוסיף כי "הרי זו ספק, ואם נשאת לכהן - תצא, אלא אם כן היו שם שני רובים המצויים כשרים". כלומר הדרך להתיר את הילדה תלויה בפעמיים רוב. כאן נחלק לעזרת הוולד הרב עובדיה יוסף, בתשובתו דלעיל, וכותב: "ומכיון שהאשה הזאת שקבלה את הזרע היתה פנויה... בין אם היה זרע של גוי בין אם היה זרע של ישראל, רובא דרובא הכל כשרים אצלה, ואף אם ישנם בעיר גם פסולי חיתון, אינם אלא מיעוטא דמיעוטא... ולפי זה אין לולד דין שתוקי... אלא סגי ליה בחד רובא להכשירו ולהתיר לו לבא בקהל... והא דבעינן תרי רובי, זהו רק ליוחסין דכהונה, אבל ליוחסין דישאל סגי בחד רובא... ואפשר דהכא נמי איכא תרי רובי להיתרא, שרוב העיר כשרים, וגם רוב הסטודנטים תלמידי האוניברסיטאות שבאים מכל קצות הארץ לתרום זרע, הם כשרים. והו"ל כרוב סיעה ורוב העיר." כלומר לנולדת מתרומת זרע יש פעמיים רוב כדי להקל ולהתיר לישאל ואף לכהן, רוב תושבי העיר, ורוב התורמים.

לאור האמור פסק בית הדין כי "הילדה מותרת להינשא הן לישראל והן לכהן".

באופן מפתיע, בחלוף ארבעה חודשים (7/3/18) פורסם באותו תיק **פסק דין נוסף** ובו בית הדין ביקש להבהיר כי אמנם לכתחילה אסור לרווקה לקבל תרומת זרע, בגלל החשש שמא יישא אח את אחותו, אך בדיעבד יש לסמוך על הרוב. אך יש להוסיף הבהרה, לפיה "מי שנולדה מתרומת זרע שמותרת לבוא בקהל, הנה בשעה שתבוא להינשא, מעיקר הדין לא ניתן לחייב את המבקשת ואת הגבר המעוניין להינשא לה לבצע בדיקה גנטית לוודא שאינם קרובים. עם זאת כדי לוודא מעל לכל ספק שאינה נישאת לאחיה מאביה, ראוי לכתחילה לבצע בדיקה גנטית, או לחלופין יש לשאול את אבי הגבר המעוניין להינשא לה, האם הוא תרם תרומת זרע בעבר"

ברצוננו לגיל זה כאשר הן לא נשואות." בית הדין הרבני סבר אחרת.

אולם כאמור, אנו עוסקים במקרה של בדיעבד, כלומר הילדה כבר נולדה וכעת יש לדון במעמדה להינשא. **במקרה שתורם הזרע אינו יהודי** מתעורר חשש שמא הילדה תהיה אסורה לכהן לנוכח הלכת שולחן ערוך (אבן העזר ו, א) לפיה כהן אסור לשאת מי שנולדה לבת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו, כמו למשל לאינו יהודי. בית הדין הרבני דוחה חשש זה לנוכח דבריו של הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (אבן העזר א, י), העוסק אמנם בזוג נשוי חשוך ילדים שנעזר בתרומת זרע כדי לזכות בצאצא, וכותב: "אף וולד בת ישראל מעכו"ם שפסולה לכהונה הוא נמי דוקא כשהיה דרך ביאה, שהוא איסור, ולא מאמבטי ולכן אף לכהונה אין לפוסלה." כלומר הבאת ילד מתרומת זרע לא נעשית בדרך של קיום יחסי אישות אסורים ולכן אין האישה מתחללת בכך לכהונה ואף לא בתה. מאותה סיבה אין האישה נאסרת בכך לבעלה (שו"ת מנחת שלמה ב, קכד). הרב עובדיה יוסף הולך צעד נוסף (שו"ת יביע אומר, חלק י, אבן העזר, י) ומתייחס לתרומת זרע לפנויה וכותב כי אין לדון את הוולד כ"שתוקי" שאסור לו לבא בקהל וכי "קבלת זרע מגוי שלא על ידי ביאה שהיא עצמה אינה מתחללת גם הבת לא נפגמה לכהונה".

יש מיעוט פוסקים הסוברים אחרת. כך למשל שו"ת חלק יעקב (אבן העזר יב, כ) סובר כי החשש באי ידיעה מי אביו של הוולד הוא שמא יישא איש את אחותו, ואכן בתרומת זרע מגוי אין חשש כזה כי הוולדות אינם מתייחסים אחר האב, אך לדעתו יש להתייחס לתרומת זרע מאינו יהודי כאילו ניתנה בדרך של אישות, הפוסלת את האם והבת לכהונה.

במקרה שתורם הזרע יהודי מתעורר חשש חמור יותר, ולכן תרומה מיהודי מומלצת פחות מבחינה הלכתית. הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (טו, יא) כותב: "פנויה שנתעברה מזנות - אמרו לה: מהו העובר הזה? אם אמרה: "בן כשר הוא ולישראל נבעלתי" - הרי זו נאמנת והבן כשר... ואם לא נבדקה אמו עד שמתה או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה... הרי זה הילוד ספק ממזר... וזהו הנקרא שתוקי שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי." רווקה המביאה ילד לעולם באמצעות תרומת זרע אינה יודעת מי האב ולכן דינה כמו אותה חרשת או אילמת. הילד אפוא ספק ממזר ואין הוא יכול להינשא לבת ישראל. שולחן ערוך (אבן העזר ו, יח)

היועץ המשפטי מנדלבליט - בסמינריון משפט עברי של לשכת עורכי הדין: גם על פי המשפט העברי ניתן להרשיע על פי עדות של "עד מדינה"

פי הדרשה ה- 11 של רבינו ניסים (הר"ן) הרי שבמשפט הפלילי, דין תורה מפנה למשפט המדינה לצורך "הסידור המדיני" והאפשרות לנהל מדינה, ועל כן, כפוף לבדיקה מעמיקה של מהימנות העד וסיוע לעדות, ניתן להרשיע על פי עדותו של עד מדינה. גם פרופ' אליאב שוחטמן אשר כתב מאמרים רבים בנושא תמך בעמדה זו במושב שהתקיים.

במושב שעסק בנושא שימוש בזרע לאחר מיתה, בהנחייתו של ד"ר יהודה יפרח מ"מקור ראשון", השתתפו, שופט בית המשפט העליון והמשנה לנשיאה חנן מלצר, אשר היה בדעת מיעוט כאשר אישר בפסק דין את השימוש בזרע. השופט מלצר התבסס על חוק יסודות המשפט ופנה לעקרונות המשפט העברי כיוון שיש לקונה, (חוסר בפתרון לשאלה בחוק ובפסיקה) וטען כי בהתאם לעקרונות המשפט העברי, להורי המנוח הזכות לדרוש את המשכיות המת לפי עיקרון חובת הייבום, אשר נועד להקים זרע למת, לכן, אישר את השימוש בזרע המנוח על אף התנגדות האלמנה. ארבעה השופטים האחרים בהרכב קבעו כי בהתאם להנחיות היועץ המשפטי לממשלה משנת 2003 צריך ללכת בנושא זה לפי עמדת האלמנה. אך להפתעת כולם, היועץ המשפטי בשנת 2003 היה השופט רובינשטיין אשר ישב בקהל והגיב כי לא זאת הייתה הכוונה של ההנחיה שהוא נתן. לא מן הנמנע שלאור הערתו של רובינשטיין תנסה עורכת הדין של ההורים

סמינריון במשפט עברי השנתי השביעי של לשכת עורכי הדין והוועדה למשפט עברי בראשותו של עו"ד יצחק נטוביץ, משנה לראש לשכת עורכי הדין, התקיים בשבוע שעבר בנצרת, ברוב עם למעלה מ-200 עו"ד ובנות/בני הזוג.

השתתפו בסמינריון, שופט העליון והמשנה לנשיאה חנן מלצר, שופט בית המשפט העליון (בדימוס) אליקים רובינשטיין, מנהל בתי המשפט השופט מיכאל שפיצר, יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט ח"כ ניסן סלומינסקי, סגן נשיא בית משפט מחוז מרכז השופט ד"ר מנחם פינקלשטיין, היועץ המשפטי לממשלה ד"ר אביחי מנדלבליט, השופטת יוכבד גרינוולד מבית המשפט לענייני משפחה, והפרופסורים: אביעד הכהן, שלום לרנר ואליאב שוחטמן.

וכמובן חברי ועדת משפט עברי של הלשכה: - עו"ד יעל דולב אשר ביחד עם עו"ד לירז ראש ועו"ד נטוביץ ארגנו את הסמינריון, עו"ד חנוך פת והמשנה לראש הלשכה עו"ד אפרת רוזנבלט.

במושב שעסק, בעד מדינה, הבהיר היועץ המשפטי ד"ר מנדלבליט, כי למרות שכתוב כי הנוגע בעדותו פסול להעיד, הרי שבהוראת שעה ניתן לקבל גם לפי המשפט העברי עדות של עד מדינה, שכן כיום זו דרך לגיטימית ונהוגה בכל העולם להילחם בפשיעה. השופט רובינשטיין ציין כי על פי עמדת הרשב"א ועל

מימין לשמאל: השופטת יוכבד גרינוולד, גב' רחל שוחטמן, פרופ' אליאב שוחטמן, עו"ד יוסי שטח, עו"ד מוטי חזיה, עו"ד יצחק נטוביץ, השופט חנן מלצר, השופט מנחם פינקלשטיין, עו"ד אפרת רוזנבלט, עו"ד יעל דולב, עו"ד מרגלית מלצר.

לפנות בעתירה נוספת.

ממונה מיסוי מקרקעין נצרת.

בפתיחת הסמינריון העניקה לשכת עורכי הדין מגן הוקרה לשופט שפיצר, אשר מסיים בימים אלו את תפקידו כמנהל בתי המשפט ויכהן כשופט בבית הדין הארצי לעבודה בירושלים.

האחים גת הופיעו בפני באי הסמינריון, את השבת ליוו החזנים אברירי רוט ודניאל פיינגולד.

חברת "ענבר תיירות" ביחד עם אנשי הלשכה, עו"ד אביטל אוזן, מנכ"לית מחוז מרכז בהקמה, ועו"ד פנחס מיכאלי, הפיקו את הסמינריון, אשר לדברי יו"ר ועדת משפט עברי עו"ד נטוביץ', היה הטוב ביותר עד כה.

עוד השתתפו במושב, שופטת בית המשפט לענייני משפחה בערכאה הראשונה יוכבד גרינוולד, עורכת הדין דורית ארבל אשר ייצגה את ההורים בהליכים המשפטיים, ד"ר חזי מרגלית ועו"ד ד"ר הרב ירון אונגר.

במושב האחרון שעסק בנושא האזנות סתר במשפט העברי והכללי, השתתפו השופט מנחם פינקלשטיין, ח"כ ניסן סלומינסקי, המשנה ליועץ המשפטי רז ניזרי, עו"ד איתמר בן גביר ועו"ד מוטי חזיה.

ביום שישי התקיים מושב מקצועי בנושאים משפטיים שוטפים בו הופיעו הממונה על המרשם עו"ד שלומי הייזלר, פרופ' שלום לרנר והמשפטן ישראל אור, סגן

מנהל בתי המשפט השופט מיכאל שפיצר מקבל את מגן ההוקרה מלשכת עורכי הדין

ועדת משפט עברי בחגיגות המימונה -בסימן אחדות.

אבינועם גואלמן, אבישי ברקוביץ', יעקב שטרן, מיקי שיפמן, איאן דומיניק, יוסי שטח עורך העלון למשפט עברי, וכן רבים אחרים. עו"ד נטוביץ הדגיש בברכתו את סימן האחדות היפה שיש כיום במימונה, ואילו פרופ' שוחטמן עמד בדברי ברכתו על מקור השם מימונה: האחד, מלשון אמונה והשני, מלשון מימון - ר' משה בן מימון, הרמב"ם, עליו נאמר: "ממשה עד משה לא קם כמשה". עוד ציין פרופ' שוחטמן, כי בעיות הלכתיות רבות בימינו היו ניתנות לפיתרון, לו היינו הולכים בהן לפי שיטתו של הרמב"ם.

ועדת משפט עברי של הלשכה בראשותו של עו"ד יצחק נטוביץ חגגה את המימונה במבשרת ציון, בביתם של עו"ד מוטי חזיזה מ"מ ראש מחוז ירושלים של הלשכה ורעייתו מעיין, שהכינו כיבוד ומופלטה ביד רחבה ומרהיבה. נכחו בארוע: עו"ד אשר אקסלרוד ראש מחוז ירושלים של הלשכה, עו"ד אורי אלפסי מנכ"ל לשכת עורכי הדין, פרופסור אליאב שוחטמן יקיר ומומחה למשפט העברי, וכן חברי ועדת משפט עברי בלשכה, עורכי הדין: יעל דולב יו"ר (משותף) של הפורום דיני עבודה בלשכה, אפרת רוזנבלט משנה לראש הלשכה,

שו"ת ועוד

עלון המשפט העברי - מחוז ת"א והמרכז, לשכת עורכי הדין בישראל

עורך: עו"ד יוסף ששח

מערכת: עורכי הדין: יצחק נטוביץ, אביר דיין,

חנוך פת, אפרת רוזנבלט, מאיר מזרחי, אלישי בן-יצחק

כתובת דוא"ל: SHUTVEOD@GMAIL.COM

עריכה גרפית: סטודיו אשדיר

הפקה והפצה: אשדיר בע"מ 052-2000095